

Робота бібліотек Сумської міської централізованої системи

по популяризації українського слова

Олена Мартюшова, заст.директора Сумської міської ЦБС

Вся наша робота, всі заходи в наших бібліотеках пов'язані з літературою, книги і преса – головний наш інструмент впливу на користувачів.

Вся наша просвітницька діяльність спрямована на те, щоб книга для людини формувала її українську свідомість, підвищувала патріотизм, прищеплювала любов до України.

Наші бібліотечні фахівці вважають, що за допомогою різноманітних активних заходів по залученню до української мови, особливо серед молоді, варто просувати ідею про те, що наша мова – це сучасно, це модно, це – кращий спосіб бути собою, вирізнитись і бути в тренді одночасно, знайти собі гідне місце у власній країні тощо. Ми ніколи не забуваємо говорити, що українська мова – велика мова, якою написана велика українська література, на українську мову перекладено найвизначніші твори світової літератури. Сучасні українські літературні твори такі ж цікаві як сучасне українське кіно, сучасна українська музика тощо.

Ця робота проводиться постійно, не тільки до визначних дат, коли, наприклад, щороку 21 лютого традиційно всі бібліотеки СМ ЦБС відзначають Міжнародний день рідної мови, 9 листопада – День української писемності та мови.

В кожній нашій бібліотеці організовані книжкові виставки, перегляди літератури, книжкові полиці на теми: «Квітни, мово наша рідна!», «Мова калинова – диво барвінкове», «Час читати рідною українською!», «Мово рідна, мене чаруєш ти», «У рідній мові – цілий світ», «Мова – це душі джерело», «Мови велич та краса», «Рідна, калинова, щира і чудова», «Нам українською судилось говорити», «Мова народу - його святиня», «Шануй рідну мову» та інші.

Кожна така книжкова виставка допомагає нашим читачам здійснити літературну подорож по темі "Стежками української писемності". Через представлений матеріал на цих виставках читачі знайомляться з історією походження української мови, з народною мудрістю в українському слові, з славетними майстрами рідного слова, з добрими порадиниками та помічниками – різноманітними словниками української мови. А найменших читачів завжди приваблюють новенькі книжечки українських дитячих письменників.

Саме до цих свят наші бібліотекарі проводять для різних груп дітей та молоді значну кількість цікавих заходів, таких як, наприклад:

юнацький абонемент ЦМБ ім.Т.Шевченка провів **мовознавчу мандрівку «Знать і розуму основа – рідна мова, рідне слово!»**, яка включала в себе літературну легенду «Як ростуть слова», перегляд відеороликів «Гімн мові» і «Мова єднання», відгадування загадок про знаки пунктуації та веселу вікторину «Кращий знавець української мови»; зараз готує мовознавчий екскурс «Нам українською судилось говорити»;

урок шани рідної мови «Читай українською» та мовознавчу розвагу «Мовою своєю завжди дорожть» (бібліотека- філія №1); готує літературну годину «Українську мову знай!»;

мовно-літературну зустріч «Калинове розмаїття – мови нашої суцвіття» (філії №2); готує мовознавчий лабіринт «Україна – від мови – до нації», мовну подорож «Єдина країна з єдиною мовою»;

цікава **мовознавча гра «Чистіше від води хай буде мова»** (спеціалізованій дитячій бібліотеці-філії №3 імені Олексія Столбіна); готує мовне свято «Спішу у храм святого слова»;

мовний турнір на тему «Калинова, барвінкова – українська наша мова» організувала для дітей – жителів мікрорайону Добровільна бібліотека-філія №4; готує мовні забавлянки «Мови нашої слова наче музика жива» та гру-вікторину «Вивчаємо українську – пізнаємо Україну»;

свято рідної мови «Мов джерельна вода - рідна мова моя» (на Луці бібліотека-філія №5); готує мовознавчу мандрівку «Рідна мова – чиста як сльоза»;

вечір поетичного слова «Рідна мова моя» з читанням поезії про рідну мову (філії №6); готує мовознавче свято «Зачаровує серця пісенна українська мова»;

мовно-розважальний «Мови української струмочок» провела для читачів-дітей бібліотека-філія №7; буде проводити лінгвістичну експедицію «До мови серцем пригорнусь»;

мовний аукціон «У світі українських приказок» пройшов в бібліотеці-філії №8; буде мовний круїз «Українська мова – диво калинове»;

мовні ігри на тему «Українська рідна мова» чекають на дітей філії №10; планує мовну розвідку «Диво, створене людиною»;

мовну вікторину на тему «Там, де звучить рідна мова» для молоді мікрорайону Баси філія №11; проведе мандрівку в минуле «З історії української писемності»;

філія №12 – мовознавчу вікторину «Плекатимеш мову – цвістимуть слова»;

літературне «Свято сонячної мови» (філії №14); проведе літературне свято «Лунай, величне наше слово!»;

серйозна розмова на тему, визначену словами Ліни Костенко **«Нації вмирають не від інфарктів, спочатку їм відбирає мову»** в філії №15; готує мовний квест «О, слово рідне!»;

гра-вікторина «Українська рідна мова» - в філії №16 на вулиці Лесі Українки; буде мовна розвідка «Вивчай рідну мову!»;

в спеціалізованій бібліотеці-філії №17 для людей з інвалідністю нещодавно пройшла **літературна година «Кращої, ніж рідна, мови не буває»**, готується мовний квест **«В Україні проживаєш, а чи мову її знаєш?»**;

філія №18 – виставка-огляд **«Мова – це душі джерело»**, готується книжкова виставка «О, слово рідне, пращура молитва».

Бібліотечні працівники на цих заходах доносять до молодих читачів розуміння того, що рідна мова – це неоцінений божественний дар. Власні думки ми формулюємо і передаємо за допомогою мови, в ній накопичено життєвий досвід всіх попередніх поколінь українців.

В наших бібліотеках на різноманітних заходах читачі не раз повертаються до своїх рідних коренів, адже бібліотекарі їм нагадають, що українською мовою розмовляли наші діди та прадіди, а матері та бабусі співали нам колискові! Народ наш сміявся і плакав рідною українською мовою. То ж чи знаємо ми українську мову, чи вільно ми нею володіємо? Бібліотекарі закликають дітей: «Шануйте і любіть рідну мову, піклуйтеся про неї, захищайте, розкривайте для себе її велич й могутню силу. Збережіть її в усій чудовій красі для себе й для наступних поколінь!».

З досвіду нашої роботи минулих років знаю, що допомогти засвоїти ці патріотичні посилення сприяють різноманітні зустрічі-діалоги з читачами на такі теми: **«Застосовувати українську мову – означає утверджувати Державу»**, зустрічі – обговорення **«До рідного слова торкаюсь я душею»**, ерудит-шоу знавців української мови **«Найкращий знавець рідного слова»**, мовні круїзи та вікторини **«Вивчаємо мову – пізнаємо Україну»**, **«Мовні перлини»**, україномовні квести **«Вивчай рідну мову»**, мовні розвідки **«Диво створене людиною»**, лінгвістичні експедиції **«До мови серцем пригорнусь»**, мовні забавлянки **«Мови нашої слова, наче музика жива»**, мовознавчі

ярмарки «Плекатимеш мову – цвістимуть слова», мовні години «Мова – це душа народу», історичний круїз «До мови доторкнімось серцем»; літературні турніри «Мова – це пісня душі», поетичні зорепади рідної мови «Наша мова барвінкова», «Лунай величне наше слово» та інші.

Нині в суспільстві точаться суперечки про місце українській мови в державі. Дуже вчасно стати на її захист, тому наші бібліотекарі майже щороку проводять своєрідний “День захисту української мови”. В програмі такого заходу бібліотекарями було звернуто особливу увагу на багатство української рідної для більшості громадян України, мови: - було запропоновано читачам назвати якнайбільше українських слів-вітань, слів-вибачення, ввічливих слів, висловів народної мудрості; бібліотекарі розказали присутнім про негативні наслідки брудної лайки на організм людини, про фізіологічні зміни, наводили приклади з класичних творів нашої лайки («а щоб тебе муха копнула») тощо. Потім читачі мали змогу переглянути відео про історію знищення української мови, занепад престижності української мови в Україні в радянські часи.

Надовго запам’ятався бібліотечний мовознавчий ярмарок **«Плекатимеш мову – цвістимуть слова!»**, який проводився в бібліотеці ім.Т.Шевченка для підлітків. За допомогою мультимедійної презентації «Мандрівка у країну писемності» діти дізналися про історію писемності, скорботний календар української мови, визначили місце української мови серед інших слов’янських мов, почули щирі слова любові і вдячності до неї. Учасники цього заходу згадували українські прислів’я, пісні; малювали, читали вірші про мову, слухали легенди про слова; читачі змагалися у конкурсах на теми «Розгадай ці слова», «Чи уважний ти у мові» та інше. Під час заходу присутні мали змогу ознайомитися з друкованими матеріалами про розвиток української мови на книжковій виставці «Без мови рідної, й народу нашого нема», потім була проведена година єдності **«Українська мова – мова єднання»**, де всі познайомилися зі сторінками історії української мови, згадали скорботні дати на тернистому шляху її розвитку. Молодь читала вірші відомих українських поетів: Тараса Шевченка, Лесі Українки, Володимира Сосюри. Читачам було запропоновано приумножувати скарби рідної мови, яка єднає націю і створює її індивідуальне обличчя.

Великий успіх серед читачів-дітей мали мовна гра «Рідна мова в іграх, віршах і загадках» та цикл пізнавальних бесід «Життєдайна українська мова».

Подорож до джерел української мови «Словниковий диліжанс» пройшла в нашій бібліотеці, під час якої бібліотекар розповіла про історію виникнення і розвитку української мови та багатючі її можливості. Присутнім були запропоновані вікторини, веселі конкурси читання українських скоромовок; присутнім дітям розповіли про значення мови в житті кожної людини;

зачитала бібліотекарі рядки з віршів про мову відомих українських дитячих письменників. Всі разом здійснили подорож по книжковій виставці «Рідна, калинова, щира і чудова!».

Надзвичайно цікаво було проведено однією з наших філій свято української мови «Там, де живе рідна мова, живе український народ». Свято складалось з 4-х частин: інформ-досьє «Історія української мови», мовознавча інтелектуальна вікторина «Веселкова наша мова», поетична п'ятихвилинка «Лунай величне наше слово», конкурс скоромовок-спотиканок «Хто зможе повторити?».

Також увазі молоді був представлений документальний фільм, який ілюстрував складний та тернистий шлях української мови до її визнання та становлення. Приємно, що молодим цей захід сподобався. Адже хлопці і дівчата отримали чудову нагоду перевірити свої знання з української мови та дізнатися багато нового з історії її виникнення.

Під час години мовознавства **«Мови рідної краса» в філії №10** присутні діти-читачі познайомилися зі скарбами української мови, з її величезними можливостями. Підлітки з задоволенням взяли участь в мовній вікторині «У рідному слові велика сила», розмальовували поштові листівки із цікавими українськими приказками.

Відомо, що мову добре знає той, хто багато читає хороших українських авторів, гарних перекладів на українську мову. Ми, бібліотекарі, добре пам'ятаємо, як діти записувались в чергу та із великим захопленням читали український переклад чергової частини «Гарі Потера», адже він був виданий першим ніж російський. На радість нам, зараз видається багато цікавої сучасної української літератури для дітей і підлітків. Залучення їх до читання цієї літератури сприяє засвоєнню гарної літературної української мови.

Нині ми відзначаємо, що у сьогоденній українській літературі посилюється своєрідна ідея свободомислення. Вона стає більш розкутою, більш відвертою, більш сучасною, більш особистісною, менш унормованою та нормативною, стає наближеною до сучасних європейських та світових художніх цінностей і тенденцій. Очевидно, ці якості українського художнього слова й приваблюють наших читачів, які більше читають саме сучасні українські твори українською мовою і це не може не радувати. Тому на чільному місці в наших бібліотеках **книжкові виставки «Краса художнього слова в сучасній українській літературі»**. Надзвичайною популярністю користується у читачів **книжкова експозиція «Світова література в перекладі українською мовою»**, окремим розділом якої є виставка документів «Класики українського перекладу».

В рамках циклу заходів «Українське слово проситься до тебе» в усіх наших бібліотечних закладах оформлені ілюстровані книжкові виставки-знайомства на теми **«Перлини української літератури»**, розгорнуті книжково-

ілюстровані виставки **«Українська книга – духовний скарб народу»**, тематичні полиці **«Невмирущі скарби української літератури»**, **«Кращі твори українських авторів»**, **«Подорож в країну української писемності»**, тематичні стелажі літератури **«У ріднім слові цілий світ українців»**, **«Нетлінний скарб – українська книга»**, **«Українська література – духовність нації»**, де читачі знайомляться з новими книгами українських поетів та письменників, з кращими зразками вітчизняної літератури, з лауреатами літературних премій. Біля цих виставок постійно проводяться бібліотекарями рекомендаційні бесіди, огляди та перегляди української літератури на рідній мові.

Українське рідне слово приходить до молодого покоління через любов до української книги, до української історії, до національних традицій, до України.

Нині відбувається масова ідентифікація українців через українську книгу. Ситуація кардинально змінилася в 2014 році, коли наші бібліотеки стали комплектуватися виключно українською книгою і в переважній більшості на українській мові, відтоді наші читачі стали більше читати українських авторів і українською мовою. Бібліотекарі рекламують кращі українські твори, пропонують книги нових сучасних авторів за допомогою різноманітних книжкових виставок, оглядів літературних новинок, різноманітних презентацій книг, літературних вечорів, поетичних читань, обговорень, літературних конкурсів, в тому числі й , наприклад, **конкурсу гумору «Не сумне місто Суми»**, який вдруге відбувся в нашій центральній бібліотеці. Щороку визначаємо серед школярів кращих читачів. Проводимо постійно опитування читачів на виявлення кращих книг та інших читацьких уподобань, збираємо відгуки на прочитані книги.

Шевченківські дні, заходи до Всесвітнього дня письменника, до Дня поезії, Дня дитячої книги, до ювілейних дат письменників, поетів, до ювілеїв книг, в першу чергу української класики – це обов'язкові заходи в кожній нашій бібліотеці. Постійно оновлюються виставки, стенди, які розкривають наші фонди, в першу чергу, книги України - це: **«Книги – лауреати літературних премій України»**, **«Топ-10 захоплюючих книг українських авторів»**, **«Читай українською»**, **«Літературний український Олімп»**, **«Дегустація українських новинок»**, **«Смак коронованого слова»** та інш.

Та не тільки новинки заслуговують на увагу наших читачів, але й перевірені часом українські класичні твори. Їх представлено на тематичних полицях, книжкових переглядах на теми **«Мудрість української класики»**, **«Ювілеї українських книг»**, **«Книги, що змінили світ»** та інш. Користуються попитом виставки **«Екранізація української класики»**, **«Книги, прочитані екраном»**, **«Ці книги стали фільмами»** та інш.

Ефективно працюють наші бібліотекарі в рамках цільової програми **«Бібліотерапія»**, адже найкращий спосіб відволіктись від негараздів – це

прочитати гарну книгу для душі. Знайти кожному читачеві його книгу – велике вміння, але наші спеціалісти з цим завжди справляються.

Активно працюють в кожній бібліотеці читацькі клуби, на засіданнях яких відбуваються зустрічі з авторами українських книг, вечори обговорення нових книг чи літературні свята з приводу улюблених авторів. Найактивніше в цьому плані працює **«Літературна кав'ярня» при бібліотеці-філії №17**, яка спеціалізується по роботі з людьми з інвалідністю. Це і обговорення творчості Василя Стуса, Уласа Самчука, Ліни Костенко, наших земляків – Юрія Царика, Володимира П'янкова, Євгена Положія, Григорія Єлишевича та інших.

Сприяють популяризації літератури рідного краю **музейні кімнати Олексія Столбіна в філії №3 та Володимира Пянкова в філії №2.**

Бібліотечні працівники самотужки оволодівають новими технологіями, створюють електронні презентації, бук трейлери, відеоролики по творчості наших сумських письменників та поетів і представлені вони на сайті нашої ЦБС, на каналі Ютуба бібліотеки ім. Т.Г.Шевченка. Там же розміщені і кілька інтерв'ю з сумськими авторами, які ми самостійно створили. Практикуємо вже скап-зустрічі з письменниками та читачами наших бібліотек.

Про цю нашу роботу можна прочитати на сайті Сумської міської централізованої бібліотечної системи, на блозі Сумської центральної міської бібліотеки ім.Т.Г.Шевченка, на нашій сторінці у Фейсбуці та сторінках бібліотек-філій і т.п. До речі на цих платформах активно рекламується нова українська книга, в тому числі сумських авторів, яка надходить до наших фондів.

Всього бібліотечний фонд ЦБС на **1.01.2018 року** налічує **812 843 примірники**, з них – українською мовою – **341 473 примір** (42,1%), російською – **470 822 прим.** (57,9%).

Станом на 1.01.1998 р. було 860 987 прим., в т.ч. українською мовою – 272 588 прим. (31,7%), рос – 588 359 прим. (68, 3 %).

Це пояснюється застарілим ядром наших бібліотечних фондів, яке комплектувалось ще в 70-80- роки за рахунок великої кількості передплатних видань російської класики, енциклопедій, словників, тощо. Швидко змінити склад фонду неможливо – відсутнє бюджетне комплектування і відсутня українська галузева сучасна література.

В 2017 році за бюджетні кошти придбано 2 892 примірника на суму 181 500 грн., з них державною мовою – 2661 прим., російс. – 217 прим, інші. - 14 прим.

В 2018 р. за кошти бюджетного фінансування передплатили на суму 181 275 грн. 267 назв і 689 примірників газет і журналів, в тому числі українською мовою 364 примірники, а російською – 325 примірника.